

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ

MATICA SLOVENSKÁ PO ROKU 1989
(PERSPEKTÍVY A CIELE ČINNOSTI)

Bakalárka práca

Študijný program: Stredoeurópska areálová kultúra

Študijný odbor: Kulturológia

Školiace pracovisko: Katedra areálových kultúr

Školiteľ: prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc.

Konzultant: Mgr. Veronika Trstianska

Nitra 2012

Zsófia Dobrovická

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry a ďalších informačných zdrojov.

V Nitre dňa 18.4.2012

Abstrakt

DOBROVICÁ, Zsófia: *Matica slovenská po roku 1989. (perspektívy a cieľ práce)*.

[Bakalárska práca]. – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta stredoeurópskych štúdií; Katedra areálových kultúr. – Školiteľ: Mgr. Trstianska Veronika, Nitra FSS UKF, 2011

V našej práci sme sa rozhodli venovať problematike vývoja Matice slovenskej.

V práci sme načrtli spoločensko - politickú situáciu a okolnosti, ktoré viedli k vzniku tejto inštitúcie. Považovali sme za dôležité spomenúť aj počiatočné Matičné obdobie, pretože práve vtedy bola táto inštitúcia vyvrcholením snahy slovenských národnárov o prehlbenie národnostného cítenia v zložitých časoch 19. storočia. Poukazujeme na jej dôležitú úlohu, ktorú v tých časoch zastávala, ako je jazykové zjednotenie slovensky hovoriacich občanov, či kultúrny rozvoj v slovenskom jazyku. V historickom vývoji matice slovenskej bolo viacero významných medzníkov, ktoré sme v našej práci spomenuli a tak sme chceli lepšie predstaviť maticu slovenskú aj dnešnej generácii, aby spoznali túto organizáciu, ktorá už vyše 150 rokov bojuje a zároveň rozvíja kultúrny a spoločenský život slovenského národa, nielen v SR, ale i za jej hranicami. Ďalej sme sa bližšie venovali jej súčasnému postaveniu v živote slovenského národa, čitateľom sme sa snažili priblížiť jej dôležitosť a poslanie v 21. storočí.

Kľúčové slová: Matica slovenská, kultúrny život, spoločenský život, dejiny, Slovenský národ.

Abstrakt

Dobrovická, Zsófia: Slovak Matica after 1989. (Perspectives and aim). [Bachelor's thesis]. - Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Central European Studies, Department of Range cultures. - Supervisor: Mgr. Trstianska Veronika, FSS UKF Nitra, 2011

In our work we decided to address the issue of development of Slovak Matica. In this paper we outline the socio - political situation and the circumstances that led to the creation of this institution. We considered it important to mention Motherboard initial period, because just when the institution was the culmination of efforts to deepen národnarov Slovak Nationalist sentiment in difficult times 19th century. We note the important role it took in those days, such as linguistic unification Slovak-speaking citizens, and cultural development in the Slovak language. The historical development of the Slovak matrix was more significant milestones, which we mentioned in our work and so we wanted to better present the Slovak nut and today's generation to know the organization that for over 150 years struggling while developing cultural and social life of the Slovak nation, not only in Slovakia, but also beyond. Furthermore, we will pay closer to its present position in the life of the Slovak nation, the reader, we tried to bring the importance and role in the 21 century.

Keywords: Slovak Matica, cultural life, social life, history, the Slovak nation.

Abstrakt	4
Abstrakt	5
Úvod	7
1.Matica slovenská kedysi	8
1.1 Spoločné znaky slovanských matíc	9
1.2 Memorandum a Matica Slovenská	9
1.3 Reakcie slovenských vzdelancov na založenie Matice Slovenskej	10
1.4 Význam Matice Slovenskej v období zvýšeného národného útlaku	11
1.5 Vplyv maďarizácie v druhej polovici 19. storočia na slovenský kultúrny život	12
1.6 Zatvorenie Matice Slovenskej	13
2.Matica Slovenská od jej vzniku po súčasnosť	16
2.1 Stanovy Matice slovenskej	18
2.2 Slovenská Národná knižnica v Matici Slovenskej	20
2.3 Definícia Matice Slovenskej	21
2.4 Znovuobnovenie Matice slovenskej	21
2.5 Valné zhromaždenie MS	22
3.0 MS po roku 1989	25
3.1 Politikum Matice slovenskej vo vybraných rokoch po r. 1989	27
3.1.1 Východiská matičného programu na roky 1998-2001	28
	28
	29
	30
	30
3.1.2 Programové priority na obdobie 2001-2004	30
3.1.3 Program Matice slovenskej na rok 2011 a vízia do roku 2013	32
3.2 Inštitucionálne členenie Matice slovenskej	36
Záver	38
Zoznam použitej literatúry	40

Úvod

Keďže základnou vlastnosťou všetkých národov je zachovať si svoju vlastnú identitu, ku ktorej neodmysliteľne patrí národný jazyk, či kultúrne dedičstvo, je dôležité aby existovala nejaká inštitúcia, ktorá sa podieľa na zachovaní a rozvoji týchto znakov národnej identity.

Podľa príkladu okolitých krajín vznikla i v Rakúsko - uhorsku inštitúcia, ktorá tieto aktivity zastrešovala a dostala názov Matica slovenská. V našej práci sme sa rozhodli bližšie priblížiť jej význam v procese národného oslobodenia a vzniku slovenského národa, pretože táto inštitúcia si od začiatku vzala za hlavný cieľ zhromažďovať, uchovávať a rozvíjať kultúrne bohatstvo slovenského národa. V našej práci sme sa venovali obdobiu po roku 1989, ale spomíname v nej aj rozdelenia 4 obdobia. Hlavným cieľom našej bakalárskej práce bolo poukázať na perspektívy a ciele Matice Slovenskej po roku 1989. Rovnako sme sa snažili priblížiť širokej verejnosti významnú slovenskú inštitúciu, ktorej práca zanechala nezmazateľné stopy v histórii slovenského národa, ako jeho opora, či iskierka nádeje počas národnostného útlaku. Ďalším cieľom je poukázať na potrebu zmeny a na nutnosť jej prispôsobeniu sa novým požiadavkám modernej doby.

V úvodnej časti sme načrtli historický vývoj Matice Slovenskej a podobných organizácií, okolnosti súvisiace s jej založením, jej spoločné znaky s ostatnými Maticami. Ďalej sme v tejto časti uviedli prvé memorandum spolu s reakciami slovenských vzdelancov. Rovnako sme v tejto časti poukázali na vplyv maďarizácie v druhej polovici 19. storočia na slovenský kultúrny život a Maticu samotnú.

V druhej kapitole sme uviedli legislatívu, ktorá sa dotýka zvolenej problematiky rozložili vývojové štádia do štyroch základných období, ktorými si Matica slovenská počas svojej pomaly stopäťdesiat ročnej histórii prešla a rovnako sme sem zahrnuli aj jej odlúčenie od Slovenskej Knižnice.

V hlavnej časti sme poukázali na stratégiu Matice slovenskej po roku 1989, jej programové vyhlásenia na začiatku tohto obdobia a v súčasnosti. Podrobnejšie sa venujeme častiam týkajúcich sa otázok o Slovákoch žijúcich na národnostne zmiešaných územiach.

Na záver sme uviedli inštitucionálne členenie tejto organizácie.

Hoci sú jej snahy založené na uchovávaní a zbieraní diel slovenských autorov, v 21. storočí sú otázky tohto typu už menej podstatné, preto by jej snahy ciele mali brať do úvahy súčasné problémy nielen z národného, ale i globálneho hľadiska.

1. Matica slovenská kedysi

„ Slovensko stálo kedysi na križovatke dejín, ktoré hýbali stredovekou Európou. Bolo miestom tatarského vpádu, tureckého i habsburského drancovania, proti habsburským prisahani, povstani baníkov, protifeudálnych vzbúr. Nebolo v slovenských dejinách období kľudných, ale plných dynamiky a zápasov. Tragické na historickom vývoji Slovenska bolo najmä to, že počas svojej existencie Slováci nemali ani základných práv, aby sa mohli formovať ako národ. Osudové chvíle pre nás boli, keď sme museli hájiť vlastnú existenciu, právo na kultúru a jazyk, ktorým sme sa ako národ najvlastnejšie prejavovali. Najmä do počiatkov nášho národného obrodenia zapadá mnoho obrán slovenského jazyka, slovenskej kultúry, slovenského národa.“ Vo výbere dokumentov k dejinám Matice slovenskej sa píše o: *„zložitých časoch 19. storočia, počas obdobia Rakúsko-Uhorskej monarchie nebol osud Slovanského národa vôbec jednoduchý. Keďže v týchto časoch nemal slovenský národ žiadne legálne kultúrne inštitúcie, viedli dlhoročné snahy vzdelancov a národnostných buditeľov ako boli Kollár, Šafárik, či revolučný štúrovci, k založeniu prvej legálnej celonárodnej inštitúcie.“*

Pre lepšie pochopenie problematiky o podrobnejšie oboznámenie možných čitateľov našej práce je nutné uviesť ako Matica slovenská vôbec vznikala. Možno nie všetci vedia, že naša Matica slovenská nie je sama, ale že existuje viacero tzv. Slovanských Matic. Vznikali v priebehu dlhšieho obdobia. Prvá – Matica¹ srbská vznikla roku 1826, po nej roku 1831 nasledovala Matica česká. Matica ilýrska vznikla v roku 1842, roku 1874 ju premenovali na Maticu chorvátsku. Prvý spolok utvorený mimo územia Rakúskej ríše bola Matica lužickosrbská v Budyšíne roku 1847. V monarchii potom nasledovali Matica haličsko - ruská vo Lvove (1848), Matica moravská (1849) a Matica dalmatínska v Zadare (1861). V českej časti Sliezka vznikli dve - Matica opavská (1877) a Matica osvety ľudu pre kniežatstvo tešínskej (1898), z ktorých sa z roku 1968 tvorila spoločná Matica Sliezska. Poľské matice existovali tri – Matica poľská vo Lvove (1882), ktorá patrila medzi matice pôsobiace v rámci Rakúsko – Uhorska, matica školská pre tešínske kniežatstvo (1885), na území patriacom Prusku, a Poľská matica školská vo Varšave (1905) pôsobiaca na území obsadenom Ruskom. Roku 1909 si tvorili Bulhari žijúci v Osmanskej ríši Maticu bulharskú v Carihrade. Roku 1989 vznikla Matica bulharská v Bulharsku. Niektoré matice po získaní

¹ slovo „matica“ - je srbské slovo a znamená žriedlo, prameň, ale včelí úl, resp. včelia kráľovná. Symbol včelieho úľa si zvolila Matica srbská za svoj znak. Každý matičiar mal prispievať do národnej kultúry tak, ako to robia včely pri znášaní medu.

národnej slobody zanikli, iné v zmenených podmienkach pôsobia i dnes. (Eliáš, M., Haviar, Š.: *Zlatá kniha Matice slovenskej*, Martin 2008, 10 s.)

Fenomén slovanských matíc mal isté všeobecné prvky spoločné pre všetky matice a špecifické pre tú - ktorú maticu.

Okolnosti vzniku samotnej Matice slovenskej opisuje ako snahy slovanských vzdelancov a národných buditeľov, ktoré vyvrcholili 4. 4. 1863, založením inštitúcie Matica Slovenská, ktorá patrila do radu slovanských kultúrnych spolkov v Rakúsko - Uhorsku v 19. storočí, ktoré podľa príkladu prvého, matice srbskej, prijali meno matica. Všetky boli spolkami utláčaných slovanských národov, preto ich hlavná úloha bola národnostná. Na podporu národného života svojho ľudu vydávali knihy, aktivizovali jeho kultúrny, literárny i umelecký život. (Eliáš, M., Šarluška, V., 1988. s. 5)

1.1 Spoločné znaky slovanských matíc

K spoločným znakom patrilo to, že išlo o kultúrne a národno - vydavateľské spolky, ktoré vydávaním umeleckej, vedeckej i populárnej literatúry v národných jazykoch podporovali rozvoj literatúry, kultúr, vzdelávania i národného uvedomenia. K tejto vydavateľskej úlohe si jednotlivé matice priberali iné úlohy podľa podmienok a potrieb jednotlivých národov. Prevažne vedecké zameranie mali Matica česká a Matica moravská, ľudovýchovné ciele prevládali v činnostiach Matice haličsko - ruskej, dalmátskej i matíc v Poľsku a v Sliezske. Širšie zameranie mali Matica srbská, Matica chorvátska a Matica slovinská. Najširšie zameranie zo všetkých slovanských matíc mala Matica slovenská. Vyplývalo to zo skutočnosti, že bola nielen prvým, ale i jediným celoslovenským spolkom. Plnila mnoho rôznorodých úloh. Zjednotila Slovákov rozdelených náboženstvom, utvorila prvý vedecký spolok, vydávala prvý po slovensky písaný vedecký časopis, utvorila prvé slovenské múzeum. Organizáciou členstva pokryla celé Slovensko, zaslúžila sa o jazykové zjednotenie Slovákov, nadväzovaním stykov so zahraničnými spolkami plnila aj národno-reprezentačnú úlohu. Mala najväčšiu vydavateľskú činnosť.

(Eliáš, M., Haviar, Š.: *Zlatá kniha Matice slovenskej*, Martin 2008, 105 s.)

1.2 Memorandum a Matica Slovenská

Sociálno-politické pomery v rakúskej monarchii a v ich dôsledku i kultúrne pohyby v päťdesiatych rokoch minulého storočia podstatne poznačené krvavými výsledkami porazenej revolúcie 1848-1849. Centralistický a germanizujúci Bachov absolutizmus, vyznačujúci sa žandársko-polícajným terorom, sa kruto zachoval nielen voči Maďarom, ale

aj voči ostatným národom Uhorska, Slovákov nevynímajúc. Až začiatkom šesťdesiatych rokov, keď pod vplyvom vojenských neúspechov rakúskej zahraničnej politiky padla éra Bachovho diktátu, uvoľnili sa aspoň ako-tak politické pomery a na základe tzv. októbrového diplomu sa mali upraviť vnútroštátne pomery rešpektovaním historických práv jednotlivých krajín, najmä zriadením vlastných osobitných krajinských snemov. Slovenský národovci sa chytili práve tohto ustanovenia a snažili sa vymôcť národné práva pre „Slovenské okolie“, ako nazvala Daxner v pamätnom Memorande národa slovenského z martinského zhromaždenia v júni 1861 územia obývané Slováckmi. Žiadali tu uznať „osobnosť národa slovenského a vlastenskost' reči slovenskej“ na území ktoré Slováci obývajú ako súvislá masa. Vychádzajúc z tejto základnej požiadavky, navrhovali riešiť i rôzne kultúrne otázky, ako bolo školstvo, literárne ústavy a spolky a vôbec celý verejný život v stoliciach so slovenskou väčšinou. Deputácia s požiadavkami pochodila Pešť i Viedeň, no jediným výsledkom národného pohybu memorandových rokov bolo vymoženie založenia Matice slovenskej, ktorá po umelých priet'ahoch zo strany vládnucich kruhov v otázkach sídla a stanov bola konečne 21. augusta 1862 cisárom povolená, 4. novembra 1862 Francisim, Gottčárom, Paulinym a Palárikom s nadšením verejne vyhlásená a 4. 4. 1863 inštitucionálne založená Matica Slovenská. . (Kováč M., Vongrej, L.: *Matica slovenská: 1863-1963. Obrazová pamätnica*, Bratislava 1963)

1.3 Reakcie slovenských vzdelancov na založenie Matice Slovenskej

Založenie Matice slovenskej privítalo básňami mnoho významných básnikov. Podľa stanov Matice slovenskej mal sa národ slovenský vzmužiť a dokázať „malými silami dielo veľké“. Prvým takýmto dielom bolo vystavenie národnej svetlice a jej otvorenie 8. augusta 1865. Bola postavená zo zbierok celého národa, ktorý Maticu slovenskú vo svojich úsiliach podporoval, aby na druhej strane zase Matica slovenská bojovala za prirodzené práva národa, chránila jeho ohrozený život kultúrny, hospodársky, vedecký a literárny. V tejto činnosti opierala sa o pomoc ostatných slovanských národov, v ktorých boli tiež Matice a ktoré ju podporovali. Úzke kontakty mala Matica slovenská najmä s bratským českým národom.

V národnom obrodení o slávnej minulosti Slovanov a Slovákov vo svojich vedeckých prácach najviac povedal P. J. Šafárik, básnickými dielami Ján Kollár a Ján Hollý. Bola to myšlienka slovanskej vzájomnosti, o ktorú sa v zápase o národnú existenciu dalo najlepšie opierať. V štyridsiatych rokoch minulého storočia vstupuje proces národného obrodenia jazykového a literárneho do svojej vrcholnej fázy. Mladá slovenská inteligencia pod

vedením Ľudovíta Štúra dovršuje buditelské dielo Kollára a Šafárika a mení toto obrodzenie na široký pohyb, skutočné národnopolitické hnutie, ktoré v dôsledku politiky maďarizácie vedie k zhoršeniu vzťahu medzi predstaviteľmi národného hnutia maďarského i slovenského. Veľký národný pohyb ústi od revolúcie 1848 - 49. Národné protirečenia však začne skomplikovať priebeh revolúcie. Požiadavky, s ktorými išli predstavitelia slovenského národa do revolúcie na strane viedenského absolutizmu, neboli splnené. Po revolúcii zavládol absolutistický politický režim z Viedne, ktorý slovenskú otázku nevyriešil. Na vážnosť a aktuálnosť slovenského hnutia mali poukázať zhromaždenia v Martine v dňoch 6. a 7. júna 1861, kde Daxner a Francisci, osnovatelia memoranda, spolu s ostatnými účastníkmi zhromaždenia, medzi ktorými boli význační básnici a spisovatelia, žiadali slobodu pre ľud, rovnoprávnosť materinského jazyka, rovnoprávnosť národov v Uhorsku a medziiným aj slovenský kultúrny a literárny spolok Maticu slovenskú. Už na memorandovom zhromaždení zvolili výbor na čele s Francisci-Rimavským, ktorý vypracoval stanovy Matice slovenskej a postaral sa aj o ich schválenie. Dňa 4. novembra 1862 bolo vydané Ohlásenie Slovenskej matice a 4. augusta 1863 bolo zvolané ustanovujúce zhromaždenie v Martine, kde za predsedu Matice slovenskej zvolili Štefana Moysesu a za podpredsedu Karola Kuzmányiho. Tajomníkmi boli Pavol Mudroň a Michal Chrástek. (Winkler, T.: *Matica Slovenská krajanom*, Martin 1967, 15-17 s.)

1.4 Význam Matice Slovenskej v období zvýšeného národného útlaku

Vzhľadom na nutný diferenciacny proces literárneho vývinu v šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov 19. storočia integračné snahy Matice slovenskej boli zväčša bezvýsledné. V danej situácii Matica ani nemohla, ba ani nechcela plniť úlohu arbitra v konflikte protikladných politických a ideovo-estetických síl. Nechcela preto, že bola „nad stranami“. Nemohla preto, že sami autori neboli ochotní podriaďiť sa jej zjednocujúcej úlohe. V tomto zmysle za dvanásť rokov svojej činnosti Matica nesplnila stanovami vytýčený cieľ. Možno sa oprávnene domnievať, že ak by bola naďalej existovala, kritické hlasy z vlastných radov by si boli vynútili revíziu jej organizačnej, pracovnej a ideovej náplne.

Napriek všetkým spomínaným rozporom medzi programom a činnosťou Matica slovenská ako reprezentatívna inštitúcia v ťažkej politickej situácii splnila jednu z hlavných normatívnych a integračných úloh. Touto úlohou bolo definitívne rozhodnutie sporných otázok spisovného jazyka. Uzavretím tejto dlho otvorenej kapitoly pomohla usmeriť

a zjednotiť aj tento dôležitý moment vývoja umeleckej literatúry. (Eliáš, M., Šarluška, V.: *Národná Svetlica výber dokumentov k dejinám Matice slovenskej*, Martin 1988, 328 s.)

1.5 Vplyv maďarizácie v druhej polovici 19. storočia na slovenský kultúrny život

Politika konzervatívnej buržoázie má v tomto období úpadkový charakter. V nových pomeroch po rakúsko-uhorskom vyrovnaní sa snažila rozvinúť prácu vo voľbách, no stihala ju porážka za porážkou. Nedokázala rozvinúť taký volebný program, ktorý by zahrňoval páľčivé problémy slovenských ľudových mas, najmä roľníckych, v dôsledku čoho sa ocitla v izolácii. V dôsledku bola toho roku 1881 vyhlásená politická pasivita, t. j. neúčast' vo voľbách. V nej zotrvala až do konca storočia.

Vládnúca maďarská buržoázia zvyšovala národný útlak aj v oblasti kultúrnej, a tak, hoci Fraňo Deák 23. januára 1872 na uhorskom sneme vyhlásil, že „že každá národnosť... má právo žiadať, aby jej vláda podala prostriedky vzdelávať a vychovávať detí“, čoskoro po jeho prejave zatvorili všetky slovenské gymnáziá (v Revúcej, Martine, Kláštore pod Znievom), ako aj jediný slovenský kultúrny ústav Maticu slovenskú (1875), ktorej prostriedky zhabali, keďže podľa vyhlásenia vtedajšieho uhorského ministerského predsedu K. Tiszu nemôže byť majiteľom konfiškovaného majetku slovenský národ, pretože „slovenského národa niet“.

Zatvorenie slovenských stredných škôl a Matice slovenskej bolo ťažkým úderom pre slovenský kultúrny život. Vládnúca maďarská buržoázia začala silné maďarizačné ťaženie. Za štátnu reč vyhlásila maďarčinu, a to i v čisto slovenských krajoch. Úrady obsadzovala maďarskou džentry. Zriadili sa maďarizačné organizácie FEMKE (1883) a Uhorsko-kráľovský slovenský vzdelávací spolok (1885), ktoré na tento cieľ využívali zhabaný majetok Matice slovenskej. Možnosti národnej výchovy sa zúžili na rodinu a literatúru.

Brutálny národný útlak spôsobil, že na Slovensku nemohli budovať celonárodné kultúrne a umelecké inštitúcie ako organizačné základne rozvoja vedy, kultúry a umenia. Význační slovenskí vedeckí pracovníci (geológ Dionýz Štúr, fyzik Aurel Stodola a iní), museli pracovať v cudzine. Na Slovensku pracovali vedecky v ťažkých podmienkach často osamotene žijúci jednotlivci, medzi ktorých patrili botanik J. L. Holuby, archeológ, botanik a národopisec Andrej Kmeť (zakladateľ Muzeálnej slovenskej spoločnosti), historik Július Botto a ďalší.

Vážnou brzdou v rozvoji slovenského národného života bolo i to, že Slovensko nemalo kultúrne stredisko. Slovenské mestečká sa napospol pomadžarčovali, meštiactvo sa prispôbovalo vládnúcej maďarskej spoločnosti. Postupne sa však v šesťdesiatych

a sedemdesiatych rokoch stáva kultúrnym centrom Martin, chudobné mestečko s malým počtom obyvateľov. V Martine vychádzal celý rád časopisov (Orol, neskôr Slovenské pohľady, Národné noviny, Priateľ ľudu, Černokňažník), žilo tu mnoho národných dejateľov (K. Kuzmányi, V. Paulíny-Tóth, Ján Francisci, J. Nedobrný, J. Kadavý, P. Murdoň, A. Halaša, A. Pietor, S. H. Vajanský, J. Škultéty, E. M. Šoltésová a iní), založila sa kníhtlačiareň, neskôr Kníhkupecko-nakladateľský spolok, Muzeálna slovenská spoločnosť atď. V Martine mal sídlo aj ženský spolok Živena, ktorého členovia sa schádzali každoročne na tzv. augustové slávnosti. Neutešená bola ja literárna situácia. Význační štúrovskí básnici a spisovatelia, v tom čase už starci, umierajú. (Pišút, M., a kol. *Dejiny slovenskej literatúry*, Bratislava 1962, 332-333 s.)

1.6 Zatvorenie Matice Slovenskej

Počas zložitých spoločenských pomerov v polovici 19. storočia, musela Matica slovenská odolávať výraznému vplyvu maďarizácie. Netrvalo dlho a po 12 rokoch od jej založenia bola nútená svoju činnosť ukončiť.

Ministerská rada nariadila 19. novembra 1874 vyšetrovanie i proti Matici slovenskej a minister vnútorných vecí, ktorému zverili vyšetrovanie, vyslal do Turč. Sv. Martina náčelníka uhorskej polície, ministerského radcu Ludvika Jekelfalusyho. A 29. decembra Jekelfalusy bol už v Martine. Preukázuc svoje poverenie, vyzval predsedníctvo vydať mu: Menoslov členov Matice slovenskej, zápisnice všetkých zasadnutí výboru a valných zhromaždení, dve čísla Národných novín, v ktorých vytlačená bola zápisnica výborového zasadnutia 4. novembra 1874, všetky účty Matice slovenskej v od roku 1863 do 1874. Odoberúc tieto písma, ministerský radca vrátil sa ešte v ten deň o Pešti. Rozpustenie Matice slovenskej nasledovalo 6. apríla 1875. Vykonalo ho minister vnútorných vecí Koloman Tisza.

Dôvody rozpustenia boli: že spolok konal i činnosť politickú, že úplne zanedbal svoju v 1 § stanov označenú úlohu: pozdvihnutie slovenskej literatúry a krásneho umenia, ba že svoju literárnu činnosť v protivlasteneckom smere demonštratívne konal, konečne, že majetok spolkový nie v zmysle stanov, ale neporiadne a nedbanlivo spravoval. K tomu minister ešte dodal, že naložil tak i v záujme uhorského štátu, i vzhľadom na poinovaté zachránenie práv spolkových členov.

Majetok Matice slovenskej turčiansky podžupan, ako vládny komisár, ešte v apríli toho roku úradne sekvestoval a stoličnému fiškusovi do opatery dal. Od 1. mája predseda nesmel už prijímať ani listov na správu Matice adresovaných.

Z Matice slovenskej vláda utvorila pozdejšie „Uhorsko-kráľovský slovenský vzdelávací spolok“, pozostávajúci zo siedmich vládou vymenovaných spravujúcich členov. Predsedom spolku stal sa spišský biskup Császka, členmi horno-uhorskí maďarónski vyslanci, hlavný a podžupanmi, a chýbajúcou silou spolku bol Michal Zsilinszký, postavený za štátneho sekretára v ministerstve kultu. Z peňazí, ktoré členovia Matice naskladali, vláda vydávala politický časopis Slovenské noviny, pre ľud týždenník Vlast' a svet a kalendár, s tendenciou chváliť maďarizačné skutky vlády a tvrdiť, že v Uhorsku neobmedzená národná rovnoprávnosť panuje. V dome Matice slovenskej umiestnili štátne úrady a pozdejšie dali ho i prebudovať. Knihoveň i s muzeálnymi zbierkami vzali najprv do Pešti, potom oddali ju stoličnému múzeu nitrianskemu. Z Viedne ničoho nepodujali sa na zamedzenie týchto výčinov. Hneď po zatvorení Matice ponáhľali sa dr. Jozef Hurban a Viliam Pauliny-Tóth do Viedne vymôcť si u panovníka audienciu a žiadať odčinenie krívd vernému slovenskému národu robených. Ale audiencie nedostali a na písomný prestolný prosbopis, podaný v kabinetnej kancelárii, nebola daná verným, lojálnym Slovákom ani odpoveď. Franc Jozef, cisár rakúsky, kráľ český a uhorský, zakladateľ Matice slovenskej, zatvoril dvere viedenského hradu a svojho srdca pred Slovákami a Rumunmi – navždy.

Matičná myšlienka však nebola týmto brutálnym zákrokom načisto zničená, ale žila v neuhasínajúcich snahách o jej nové povolenie. Nepodpísaný – iste dôvodov cenzúrnych – súčasník tejto doby „života“ Matice z konca minulého storočia to výstižne vyjadril v časopise Dom a škola z roku 1894 slovami, že „ožívujúc dejiny Matice, oživujeme aj najvyššie snaženie slovenského národa, lebo Matice je vrchol všetkého duchovného, čo nám predkovia, úsilnejší a nadšenejší od nás, zanechali“. Preto bývalí jej členovia za celé ďalšie polstoročie národnej neslobody sa niekoľkokrát pokúšali znovu vydobýť pre ňu povolenie. V. Pauliny-Tóth už roku 1876 v obšírnom predslove k svojmu Slovenskému bájesloviu, ktoré provokatívne venoval členom zatvorenej Matice, bod za bodom pádnymi argumentmi vyvrátil pozliepané „dôvody“, ktoré vláda udala pri likvidovaní Matice. Snahy o oživotvorenie Matice pokračovali ďalej. Roku 1884 bol Tisza interpelovaný za ľahotárske šafárenie s matičným majetkom.

Roku 1885 uverejnili Národné noviny z iniciatívy P. Murdoňa Pamätný prosbopis. Podobne i roku 1896 vyšiel nový obežník so splnomocneniami, ktorým starí členovia Matice požadovali jej obnovenie. Keď ani tieto žiadosti nemali účinok, roku 1899 snažil sa Murdoň vymôcť od vlády aspoň navrátenie matičného majetku jej bývalým členom. A tesne pred svetovou vojnou šla zasa žiadosť s podpismi na ministerstvo – tentoraz z iniciatívy F. Kabinu. Boje o oživenie Matice slovenskej vyvrcholili potom poslaním Pamätného spisu

v júni 1911 ministerskému predsedovi Uhorska, v ktorom Murdoň so spoločníkmi pravdivo vykreslil celú situáciu slovenského národného života v otázkach ľudových a stredných škôl a problém Matice slovenskej. Tvrdý režim, ktorý vtedy apponyiovskými zákonmi siahal už priamo na základný nerv života slovenského národa, zostal však neoblomný a na poslanú žiadosť ani neodpovedal! Tieto všetky akcie síce robili len žijúci ešte oficiálni členovia MS – pri oživení roku 1919 ich bolo 33 – no so záujmom ich sledovali azda všetci naši ľudia, a z nich najmä tie tisícky, ktoré boli ešte v čase činnosti MS v obciach a spolkoch – pri likvidácii MS ich bolo vyše 9000! Takto sa „život“ Matice i po jej zrušení stal ešte výraznejšie vecou celoslovenskou... (Eliáš, M., Šarluška, V.: *Národná Svetlica výber dokumentov k dejinám Matice slovenskej*, Martin 1988, 94-96 s.)

2. Matica Slovenská od jej vzniku po súčasnosť

V existencii Matice Slovenskej sa udialo množstvo udalostí, ktoré boli priamo ovplyvňované spoločenským, politickým a ekonomickým dianím nielen v Európe, ale i na celom Svete, od feudálnych čias, cez vznik prvej ČSSR, či 2. svetovú vojnu, až po vznik samostatnej Slovenskej Republiky. Ako povedal Igor Kovačovič *od svojho vzniku počas celého svojho vývinu prešla viacerými etapami a tie možno pomenovať a celkovo zhrnúť v priereze rokov na:*

- a. *cesta MS kvitnúca, alebo vydláždená – čo sú roky 1863 – 1919 – 1968 – 1989 a po roku 1996,*
- b. *cesta MS trnistá alebo krížová - čo sú roky 1875 – 1954 – 1973 – 1999. (Kovačovič, 2009)*

Za prvé obdobie sa označuje obdobie od vzniku v r.1863 do zákazu Uhorskou vládou v roku 1875. Prvé slávnostné zhromaždenie sa konalo 4.augusta 1863, za prvého predsedu zvolili biskupa Štefana Moysesu a za podpredsedu Kuzmányho. Úlohou Matice slovenskej bolo starať sa o rozvoj literatúry a umenia. Zhromažďovali sa knihy, rukopisy a iné dokumenty k vývinu literatúry. Matica slovenská vydávala praktické príručky, zborníky, kalendáre, podporovala študentov a spisovateľov. Po jej zatvorení 1875 jej majetok zabavila vláda.

Politická situácia po roku 1875 na dlhé roky ukončila existenciu Matice slovenskej, no počas jej krátkeho pôsobenia prebudila v radoch slovenských občanov národnostné cítenie, ktoré viedlo k jej opätovnému založeniu v roku 1919 a je úzko späté s vznikom ČSR.

Obnovenie Matice slovenskej vstúpilo do platnosti ministerským nariadením č.1 z 1. 1. 1919. Myšlienka oživotvorenia Matice slovenskej, ktorá pretrvávala od jej zrušenia, sa blížila k definitívnemu uskutočneniu. Zo starých matičných členov sa zišlo tridsaťtri. S ich súhlasom zostavili prípravný výbor na oživotvorenie Matice slovenskej, ktorého členmi boli Matúš Dula, Gustáv Izák, Jozef Škultéty, Otto Škrovina, Miloš Vančo a Štefan Krčméry. Posledných dvoch poverili vypracovať stanovy tak, aby sa, pokiaľ je to možné, pridržovali pôvodnej osnovy stanov z roku 1863. Návrh nových stanov publikovali v Národných novinách 15. 2. 1919. (Krčméry,Š.: *Päť rokov Matice slovenskej 1919-1923*, Martin 1924, 10 s.)

Prvé valné zhromaždenie sa konalo v Martine 5. 8. 1919. Prijali sa predložené stanovy a zvolili predsedovia. Obnovená Matica slovenská mala štyroch predsedov: Matúša Dulu, Pavla Országha - Hviezdoslava, Františka Richarda Osvalda a Vavra Šrobára. Boli to predstavitelia kultúrneho, politického a náboženského života. Funkcia predsedov bola doživotná. Správcami bol Jozef Škultéty a Jaroslav Vlček a funkciu tajomníka zastával Štefan Krčméry.²

Tretou a zatiaľ najdlhšou etapou je obdobie od oslobodenia v roku 1945 až do roku 1990. V tomto období sa udialo mnoho udalostí, došlo aj k zoštátneniu Matice slovenskej. Tento akt opisuje Karol Petrovský v článku Stará inštitúcia v novom štáte. V r. 1954 prijala SNR zákon, ktorým bola Matica zoštátnená a ustanovená ako národná knižnica a Knihovedný ústav. Zákon výrazne obmedzil pôsobenie inštitúcie v celoslovenskom meradle, na druhej strane ju však zachránil pred zánikom. Rok 1954 znamenal prelom v organizačnom zmysle: dovtedy sa MS prejavovala najmä ako vedecko-osvetovo- vydavateľská inštitúcia, potom bola hlavne zbierkotvornou organizáciou. Hlavnou matičnou úlohou sa vtedy stala ochrana, sprístupňovanie a bibliografické zaznamenávanie tlačených, rukopisných, hudobných a obrazových dokumentov našej národnej kultúry. Napĺňanie zákona sa však nezaobišlo bez problémov. MS sa o funkciu národnej knižnice vlastne delila s Univerzitnou knižnicou a jej Literárny archív sa snažili včleniť do Štátneho slovenského archívu. Množili sa hlasy, ktoré spochybňovali umiestnenie MS v Martine. Na matičnú prácu výrazne pôsobili politické pomery na Slovensku. Boli to ťažké roky, poznačené totalitnými tlakmi a stálymi politickými previerkami. V súvislosti s nimi museli na konci 50. rokov odísť zo svojich funkcií viacerí odborníci - napríklad Anton Augustín Baník, iní boli z matičných služieb prepustení. Z postu správcu MS vtedy odišiel Ján Marták, stojaci na jej čele už od konca 2. svetovej vojny. Zmlknutie "usmernenej" MS z päťdesiatych rokov sa naraz v jubilejnom roku matičnej storočnice 1963 premenilo vo vzbĺknutie. Vyslovil sa o tom s obdivom Pavol Vongrej, keď napísal: "*Storočnica Matice sa stáva storočnicou slovenského národa, stáva sa príhovorom k tomuto národu a prvou jeho veľkou rehabilitáciou*". Odvtedy sa začal kvalitatívny i kvantitatívny rast MS. Oslavy vyzneli dôstojne. Na Hostihore položili základný kameň tretej matičnej budovy, dokončili ju v r. 1975. Zvyšovala sa politická prestíž inštitúcie. Ukázalo sa, že MS je v očiach verejnosti naďalej symbolom národa, a že tento ťažko nesie obmedzovanie jej kultúrnych a spoločenských aktivít. Priliehavo to vyjadril Alexander Matuška, keď zdôraznil, že napriek istým peripetiám vývinu MS, "to, čo

²

AMS. MS II 18/1919/22.

vložila do nášho života, presahuje to, čo vybrala. Ako náhrada za parlament, akadémie a školy bola centrom a orgánom národného života. Predstavovala priestor, kde sa organizoval náš kultúrny život. Nie náhodou bola trňom v oku. Išla nevšímavo povedľa nového, ale zjednocovala a sústredovala, držala kontinuitu. Pravá povaha jej vkladu by vysvitla, keby sme sa pokúsili predstaviť si samých seba bez nej”. Rok 1968 sa javil veľmi sľubne. Na južnom Slovensku spontánne obnovovali matičné miestne odbory. Augustové slávnosti v Martine boli zreteľným prejavom prebudeného národa. Zákon o Matici slovenskej zrušil tvrdé opatrenia 50. rokov. Ján Marták sa opäť ujal funkcie. Národná inštitúcia oživila svoju členskú základňu a jej počet presiahol stotisíc členov. Ale po sovietskej okupácii padla aj táto veľká nádej. Napriek negatívnym zásahom vládnúceho režimu do činnosti MS, jej inštitučná zložka zaznamenala rozvoj. Pod predsedníctvom Vladimíra Mináča matičná práca v oblasti knihovníctva, bibliografie, biografie, literárneho múzejníctva a archívniectva sa rozvíjala na veľmi vysokej profesionálnej úrovni. (Petrovský, 2012)

V tomto období vyšlo i viacero zákonov týkajúcich sa Matice slovenskej:

- 27.4.1954 Zákon SNR č. 4 MS ako Národná knižnica a Knihovedný ústav
- 27.6.1968 Zákon SNR č. 97 MS s obnovením členskej základne
- 10.8.1968 Stanovy MS schválené valným zhromaždením
- 27.12.1973 Zákon SNR č. 167 – ktorý zrušil členskú základňu i symboliku MS
- 18.5.1990 Zákon SNR č. 197 – obnovenie členskej základne MS (Kovačovič, 2009)

Obdobie na prelome 90. rokov 20. storočia je počiatkom 4. etapy v histórii Matice slovenskej. V tomto období sa stal jej predsedom Jozef Markuš. Pod jeho vedením sa Matica pričínala o vznik jazykového zákona, opäť sa začali vydávať Slovenské pohľady, ale rovnako si naštrbila dôveru slovenského národa. Tejto etape a hlavne jej programom sa podrobnejšie venujeme v ďalšej časti našej bakalárskej práce.

2.1 Stanovy Matice slovenskej

Počas búrlivého obdobia, ktorým si naša Matica Slovenská prešla, sa v jej vedení vystriedalo viacero významných osobností. Každé jedno obdobie prinieslo nejakú zmenu, ktorá bola v histórii MS ukotvená aj legislatívne cez základné právne normy, ktorými boli Stanovy či Zákony MS, ktoré treba v tomto kontexte pripomenúť:

- 3.8.1863 Stanovy Slovenskej Matice schválené v Budíne
- 5.8.1919 Stanovy MS schválené v Turčianskom Svätom Martine
- 27.4.1954 Zákon SNR č. 4 MS ako Národná knižnica a Knihovedný ústav
- 27.6.1968 Zákon SNR č. 97 MS s obnovením členskej základne
- 10.8.1968 Stanovy MS schválené valným zhromaždením
- 27.12.1973 Zákon SNR č. 167 – ktorý zrušil členskú základňu i symboliku MS
- 18.5.1990 Zákon SNR č. 197 – obnovenie členskej základne MS
- 26.4.1991 Zákon SNR č. 196 – MS ako národná a vedecká ustanovizeň s členskou základňou
- 22.9.1995 Stanovy MS - doplnené 31.5.1997 po schválení zákona o MS
- 22.3.2003 Stanovy MS boli novelizované na sneme v Leviciach

Snaha pripraviť znenie nového zákona o MS, ktorý by definoval vzťah štátu k Matici slovenskej a vrátil by jej Pamätník národnej kultúry, bola aj zo strany vedenia MS v rokoch 2006 – 2007. Tento stručný prehľad dáva určitý obraz toho, čo sa za tých 145 rokov existencie MS dialo. (Kovačovič, 2009)

Najnovšia štruktúra stanov je rozdelená do 16 hláv, ktoré sa ďalej delia na články. Jednotlivé hlavy sú nasledovne delené a bližšie dotýkajú nasledovných pojmov.

- Hlava I. Základné ustanovenia, poslanie, postavenie, predmet a úlohy
- Hlava II. Sídlo, postavenie a symbolika
- Hlava III. Členstvo Matici slovenskej
- Hlava IV. Práva a povinnosti členov
- Hlava V. Organizačné jednotky a ich orgány
- Hlava VI. Regionálne orgány
- Hlava VII. Orgány Matice slovenskej
- Hlava VIII. Štatutárny orgán a vedúci funkcionári
- Hlava XI. Sekretariát
- Hlava X. Členské ústredie
- Hlava XI. Vedecký výskum a vedecké pracoviská

- Hlava XII. Informačné pracoviská
- Hlava XIII. Oblastné strediská
- Hlava XIV. Hospodárenie Matice slovenskej
- Hlava XV. Poradné orgány
- Hlava XVI. Prechodné a záverečné ustanovenia (Tkáč, 2011)

2.2 Slovenská Národná knižnica v Matici Slovenskej

Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej sa podľa nového zákona z februára 1997 stala samostatnou právnickou osobou, čo posilnilo jej postavenie z národnej kultúry a národnom knižničnom systéme, ako aj v zahraničných vzťahoch. V júli 1997 predseda Matice slovenskej a minister kultúry SR vydali zriaďovaciu listinu SNK v Matici slovenskej. Jej štruktúra sa však nezmenila (Ústav knižničných fondov, Národný bibliografický ústav, Databázové centrum). S novým zákonom vznikli problémy pri interpretácii nového zákona v súvislosti s odčlenením Národného knižničného centra a medzinárodných knižničných agentúr (ISBN a ISSN) do Univerzitnej knižnice v Bratislave.

V ostatných rokoch vyriešila a uviedla do života niekoľko významných projektov. Ako prvá knižnica v rámci medzinárodného združenia CASLIN uviedla do prevádzky automatizovaný systém výpožičiek, ktorý umožňuje výpožičky prostredníctvom počítača, ale aj možnosť získať informácie o výskyte dokumentov a ich rezerváciu prostredníctvom siete INTERNET, na CD-ROM-e vyšla súbežná slovenská národná bibliografia (od roku 1977), na sieti INTERNET je sprístupnená celá báza slovacikálnych dokumentov, spracúvaných od roku 1976. V SNK vypracovali koncepciu rozvoja slovenského knihovníctva a koncepcie elektronizácie slovenských knižníc. Ďalším významným projektom bol národný program retrokonverzie generálnej bázy slovacikálnych údajov. Z hľadiska dlhodobého vývoja mali zásadný význam práce na projektovaní programu UNESCO Pamäť sveta. (Winkler, T., Eliáš, M.: *Matica slovenská Dejiny a prítomnosť*, Bratislava 2003, 10 s.)

SNK je národnou knižnicou Slovenskej republiky a vrcholnou štátnou kultúrnou, informačnou, vedeckou a vzdelávacou inštitúciou v oblasti knižničnej, bibliografickej, literárnomúzejnej, literárnoarchívnej a biografickej činnosti.. SNK vznikla 1. júla 2000 odlúčením od Matice slovenskej. Sídлом SNK je mesto Martin. Organickou súčasťou SNK je Slovenské národné literárne múzeum (SNLM) v Martine, Múzeum Ľ. Štúra (MEŠ) v Modre a Slovanské múzeum A. S. Puškina (SMASP) v Brodzanoch. Získava (akviruje),

spracúva, uchováva ochraňuje a sprístupňuje domáce a zahraničné dokumenty, predovšetkým slovacikálne. Vede ústrednú evidenciu historických knižničných dokumentov a fondov SR. Pripravuje návrhy na vyhlásenie jednotlivín a zbierok za historické knižničné dokumenty alebo fondy. Štandardizovať a zjednotiť metódy získavania a spracovania dokumentov, seriálových publikácií, archívnych materiálov a zbierkových predmetov. (mat32, 2008)

2.3 Definícia Matice Slovenskej

Pre doplnenie predstavy o tejto významnej inštitúcii sme sa rozhodli uviesť aj definíciu Matice slovenskej. Keďže história tohto orgánu siaha až do začiatku 19. storočia, existuje viacero dokumentov, ktoré uvádzajú definície tohto ústavu. „*Matica slovenská je jednota milovníkov národa a života slovenského, a jej cieľ: v členoch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať; slovenskú literatúru a krásne umenia pestovať a podporovať a tým i hmotný dobrobyt slovenského národa napomáhať a na jeho zvelebení pracovať.*“ (Winkler, T., Eliáš. M., a kol.: *Matica slovenská Dejiny a prítomnosť*. Bratislava 2003, 495 s.)

Na celosvetovom sneme Matice Slovenskej, zo 17.09.2011, ktorého sa zúčastnilo 500 delegátov Matice slovenskej, ktorí tam tlmočili snahu nového vedenia očistiť a znova pozdvihnúť meno Matice slovenskej, poškvrnené nepríjemnou stratou Národného pokladu Slovákov v Podielovom družstve Slovenské investície a ktorí predložili nové stanovy, ktorých znenie bolo uverejnené v zákone č Zákon NR č. 68/1997 Z. z. v znení noviel č. 183/2000 Z. z. a 474/2005 Z. z. a definuje Maticu slovenskú ako historicky osvedčenú, významnú ustanovizeň slovenského národa v oblasti kultúrnej, spoločenskej a vedeckej činnosti. Ďalej sa v tomto zákone uvádza, že Slovenská Matica je jednota milovníkov národa a života slovenského a jej cieľ, v členoch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať, slovenskú literatúru a krásne umenia pestovať a podporovať, a tým i hmotný dobrobyt slovenského národa napomáhať a na jeho zvelebení pracovať. Stanovy Matice slovenskej, z 4. augusta 1863: *Matica slovenská sa jednoznačne hlási k plneniu úloh vyplývajúcich z Dohovoru na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva prijatého na konferencii v Paríži 17. októbra 2003 organizácie UNESCO, ktorej je Slovenská republika členským štátom.* (Tkáč, 2011)

2.4 Znovuobnovenie Matice slovenskej

Tieto udalosti rozvírili hladinu naoko pokojného a skonsolidovaného života v MS, proces diferenciacie názorov a postojov sa urýchlil. Už 20. novembra bola ZO KSS

metódou demokratickeho centralizmu okresným výborom zaviazaná podporiť postoj predsedníctva ÚV KSČ k udalostiam v Prahe, čo aj – i keď už s výhradami – urobila. Netreba vari ani pripomínať, že aj vedenie MS bolo toho istého názoru, veď vlastne Správa MS bola takmer identická so stránkou organizáciou. Paralelne s tým pripravila opozičná skupina z pracovníkov MS stanovisko MS k prebiehajúcim udalostiam, ktoré sa prerokovalo na zhromaždení pracovníkov MS 24. novembra a po odsúhlasení poslalo na zverejnenie masovokomunikačným prostriedkom. V tých dňoch vznikla v MS tvz. iniciatívna skupina, ktorá sa neskoršie pretvorila na VPN a ktorá sa vo svojom programe usilovala prehĺbiť národné povedomie Slovákov doma i v zahraničí, zabezpečiť aktivizáciu zahraničných slovacikálnych dokumentov, dosiahnuť zrušenie Vyhlášky MK o zvláštnych fondoch, usilovala sa iniciovať zakladanie MO MS a hlásila sa k tvorbe ideovo-koncepčných zásad a organizačnej štruktúry MO MS, k tvorbe nového zákona o MS a k vypracovaniu koncepcie miestnej kultúry. Navrhovala vypracovať stanovisko výboru MS k oficiálnemu hodnoteniu matičného hnutia tvz. normalizátormi.

Akceleráciu dynamizmu matičného života prehĺbil aktív matičného hnutia, ktorý sa konal 6. decembra 1989 v Martine. Na ňom sa diskutovalo o možnostiach plnokrvného oživotvorenia matičného hnutia. Odznali na ňom aj kritické hlasy k práci Matice slovenskej, jej výboru i predsedu v predchádzajúcom období, najmä v posledných dvadsiatich rokoch. Keď predseda výboru a vedecký tajomník MS predložili program rozvoja Matice a jej členskej základne, pretraktované problémy a názory matičných pracovníkov na ich riešenie i rezíduá minulosti vyvolali diferenciaciu názorov a postojov k riešeniu týchto i ďalších aktuálnych problémov, čo vyústilo do odvolania členov výboru a jeho predsedu a menovania nového výboru MS na čele s Ing. arch. Viliamom Gruskom. Vyslovovanie dôvery vedúcim funkcionárom inštitučnej zložky spôsobilo zmeny aj na týchto postoch: bol menovaný nový správca MS doc. PhDr. Imrich Sedlák CSc.. (Paška, L., Žuffa, C.: *Tri Roky obnovenej členskej základne Matice slovenskej*, Liptovský Mikuláš 1994, 19 s.)

2.5 Valné zhromaždenie MS

„Oživotvorujúce“ valné zhromaždenie sa konalo v rokoch 10. – 11. augusta 1990. Jeho príprava bola spojená s ozrejmením si miesta Matice slovenskej po páde totalitného komunistického režimu. I keď novú situáciu nebolo možné porovnávať s nijakou inou v jej predchádzajúcej histórii, predsa mohla oprieť o svoju minulosť, a to o moysesovsko-kuzmányovskú a škultétyovskú-krčméryovskú tradíciu.

V rámci načrtnutého programu sa zdôrazňovalo, že Matica slovenská vždy slúžila ako predobraz občianskej spoločnosti, že vo svojom erbe vždy mala všeludskosť a toleranciu. Po novembri 1989 si Matica musela nanovo definovať svoj vzťah k politike. I keď je Matica ako občianske hnutie aj politickou organizáciou, neosvojuje si prax politických strán, pôsobí len ideovo a integrujúco, takže je bezvýhradne nadstranícka. Dbá, aby sa na jej pôde nekonštituovali politické hnutia, ani sa neorganizovala nijaká politická strana, aby nebola zavlčená do politických bojov a zneužitá na politické ciele. Z kresťanského svetonázoru, ktorý bol jej osou v minulosti a z ktorého hojne čerpala v čase svojho vzniku, preberá tie hodnoty, ktoré pretrvávajú od súčasnosti, pretavuje ich do mnohorakých kultúrnych aktivít a sprístupňuje ich národu.

Úvodný prejav správcu Matice slovenskej Imricha Sedláka na valnom zhromaždení 10. 8. 1990 v základných črtách vymedzil program Matice slovenskej. Podrobnejšie precizovať tento program prináležalo novému výboru, ktorý bol po viac ako štyridsiatych rokoch zvolený demokraticky. Predsedom Matice slovenskej sa stal Ing. Jozef Markuš, DrSc., ekonóm a prognostik. Táto funkcia podľa stanov prijatých na valnom zhromaždení bola čestná, od februára 1991 sa sprofesionalizovala a v tomto zmysle sa upravili stanovy. Valné zhromaždenie zvolilo troch podpredsedov, a to Imricha Sedláka, Evu Garajovú a Ľudovíta Haraksima.

Nový výbor Matice slovenskej mal 39 členov, z toho 13 členov výboru tvorilo predsedníctvo. Valné zhromaždenie uložilo novozvolenému matičnému výboru vypracovať dlhodobú koncepciu rozvoja Matice slovenskej, vymedziť jej miesto v kultúrnom, vedeckom, spoločenskom, politickom a národnom živote Slovákov a Slovenska, súčinnosť politickými stranami, hnutiami a inštitúciami, presadzovať prijatie zákona o slovenčine ako štátnom a úradnom jazyku, presadzovať prijatie zákona o slovenčine ako štátnom a úradnom jazyku, dobudovať organizačnú štruktúru orgánov členskej základne, vybudovať sieť domov Matice slovenskej, vytvoriť útvar pre prácu so Slovákami žijúcimi v Českej republike, zásadne prehodnotiť a nanovo profilovať vzťah MS k zahraničným Slovákom, vypracovať koncepciu vedeckovýskumnej činnosti tak, aby umožňovala získať pravdivý obraz o histórii a súčasnej situácii duchovného, kultúrneho a sociálno-politického života, zabezpečiť úplnosť získavania tlačených a rukopisných slovacikálnych dokumentov zo zahraničia, budovať Slovenskú národnú knižnicu Slovenska a Slovákov a slovenskú národnú bibliografiu ako generálnu bázu domácich a zahraničných bibliografických údajov, prehodnotiť vývoj inštitučnej zložky Matice slovenskej od roku 1945 a objektívne zhodnotiť jej poslanie v novodobých dejinách nášho národa, posilniť jej postavenie

v štruktúre vedeckých, kultrúno-výchovných, vzdelávacích, múzejných, tlačiarenských a vydavateľských inštitúcií, na báze inštitucionálnej zložky založiť „činnícké“ odbory pre jazykovedu, národopis, vlastivedu, kultúrne pamiatky, ekológiu a ďalšie humanitné a prírodovedné odbory, rozšíriť edičný profil MS o edície sprístupňujúce zlatý fond našej kultúry a popularizujúce národné dejiny, vyprofilovať matičné časopisy tak, aby adekvátnejšie odrážali potreby zahraničných Slovákov a matičného hnutia, najmä časopis Slovensko. Slovenské národné noviny, rozvíjať vlastivednú a iné kultúrne aktivity miestnych odborov najmä na južnom Slovensku.

Valné zhromaždenie Matice slovenskej prišlo ohlas k slovenskému národu, v ktorom sa zdôrazňuje, že „ podporuje úsilie o návrat do kultúrnej Európy, pričom sa bude usilovať o to, aby sme tam vstúpili ako vyspelý národ, rovnocenný s inými, a prispeli tam svojím jedinečným a neopakovateľným vkladom. Práve preto zdôrazňujeme svoje dobré úmysly, prízvukujeme potrebu dobrého susedského spolunažívania so všetkými národmi, predovšetkým s bratským národom českým, s ktorým chceme i naďalej žiť v spoločnom štáte, pravda ako rovný s rovným, bez záťaže, s ktorým minulosti a deformácií prítomnosti.“ (Winkler, T., Eliáš, M. a kol.: *Matica slovenská Dejiny a prítomnosť*, Bratislava 2003, 405-407 s.)

3.0 MS po roku 1989

Na prvom valnom zhromaždení Matice slovenskej v auguste 1990 jej úlohy a budúce smerovanie formuloval správca MS Imrich Sedlák so slovami : „Po novembrovej revolúcii v roku 1989 si MS musí nanovo formovať svoj vzťah k politike.“ Nadstraníckosť, nadkonfesijnosť, nadrezortnosť ako základný atribút filozofie matičnej práce a pôsobenia od jej historického začiatku patria k základným kameňom jej mnohorožernej činnosti. Ale tým, že sa Matica starala o najvlastnejšie záujmy národa, že prispievala k rozvoju a dovŕšeniu jeho etnogenézy, stávala sa jej práca zároveň aj prácou politickou. Bolo to vždy politikum, niekedy až mrazivé politikum. I naďalej sa však bude brániť obyčajnému politikárčeniu, ale chce brániť záujmy národa a dotvárať jeho tvár ako moderného európskeho národa.

Z rôznych politických hnutí môže, ba musí prebrať to, čo splýva s jej programom, tieto politické hnutia môže využívať na šírenie svojich myšlienok, matičnej ideológie, a to myšlienok humanizmu, sociálnej spravodlivosti, slobody, rovnosti a bratstva. Musí spolupracovať najmä s tými stranami, ktoré majú vo svojom programe umocňovanie národného vedomia Slovákov, ktoré chcú s Maticou spolupracovať pri formovaní filozofie a praxe vyššej kvality života slovenskej pospolitosti, usilovať sa o pozitívne riešenie postavenia Slovákov vo federatívnej republike, o postavenie národností žijúcich na Slovensku, o spravodlivý vklad národností na Slovensku do svetového kultúrneho kontextu. Z kresťanského svetonázoru, ktorý bol jej nosnou osou myšlienkového bohatstva v minulosti a z ktorého Matica hojne čerpala v čase svojho vzniku, preberá tie hodnoty, ktoré dištancovala a bude sa i naďalej dištancovať od takýchto úsilí zneužiť jej meno.

Chceme zvýrazniť jednotu občianskeho matičného hnutia a Matice slovenskej ako inštitúcie, jednotu, tak ako historicky vznikla, ktorej sa v nijakom prípade nechceme zriecť, i keď, musíme povedať pravdu, mnohí nám vyčítajú, že všetko to nové, čo vzniklo, robí sa na účet inštitúcie. Áno, je to pravda, že sme hlboko siahli do vlastných rezerv, že sme z prostriedkov inštitúcie vybudovali sekretariát miestnych odborov, že na úkor svojej práce sa naši pracovníci deň čo deň vydávajú na cesty po celom Slovensku, aby pomohli pri zakladaní miestnych odborov Matice slovenskej, že sme začali s vydávaním Národných novín. Pociťujeme tak ako svoju povinnosť, nie ako záťaž...

Na valnom zhromaždení MS v dňoch 10. a 11. augusta 1990 bol zvolený nový predseda Matice slovenskej – Ing. Jozef Markuš, DrSc., ekonóm a prognostik. (Eliáš, M., Haviar, Š.: *Zlatá kniha Matice slovenskej*, Martin 2008, 79-81 s.)

V referáte, ktorý bol prednesený na IV. vedeckej konferencii Literárna Banská Bystrica v demokratických premenách 90. rokov 20. storočia v Štátnej vedeckej knižnici dňa 25.3.2009) zhrnul Ing. Igor Kovalčík históriu MS a uvádza, že Dňa 30.3.1990 v Kultúrnom dome v Radvani za účasti vyše 480 ľudí, za prítomnosti vtedajšieho predsedu MS Viliama Grusku, správcu MS Imricha Sedláka, predstaviteľa mesta BB Pavla Sečkára, predstaviteľov cirkví, Úradu vlády SR, Ministerstva vnútra SR, predstaviteľov KNV a ONV, Štúrovej spoločnosti a ďalších hostí sa uskutočnilo vyše 4 hodiny trvajúce valné zhromaždenie. Hlasovalo 213 prítomných, ktorí zvolili 9 členný výbor MOMS v zložení Ján Findra, Igor Kovačovič, Zdenko Oravec, Milan Murgaš, Vojtech Majling, Mirka Baňacká, Eduard Dvorský, Eva Samoborská a Jana Borguľová. Náhradníkmi boli Michal Kališka, Nataša Bačíková, Jozef Kavec, Mária Palúchová a Mária Lackovičová. Do funkcie predsedu bol zvolený Igor Kovačovič. Tento výbor pripravil aj slávnostné otvorenie domu MS dňa 15.6.1990 v Národnej ulici, žiaľ dňa 1.8.1991 bol na základe zákona o reštitúciách objekt domu MS vrátený bývalému vlastníkovi a činnosť sa presunula do objektu bývalého KOS na ul. M. Rázusa Fortničke. Rekonštrukcia objektu v rokoch 1991 – 1993, rozviazanie pracovného pomeru s prevažnou časťou zamestnancov (ostali iba 3) značne narušila celý proces matičnej práce. Dňa 23.12.1993 sa podarilo objekty na Dolnej ul. 52 a na Hornej ul.11 získať do vlastníctva MO darom od MK SR a MF SR. Dňa 1.9.1992 MO MS začal vydávať mesačník ZVON a postupne rozvíjal svoju vnútornú i verejnú činnosť. Na pôde MO MS vznikli kluby obcí rodákov z Gemera, Turca, Zemplína, Novohradu, Liptova, klub zahraničných Slovákov Lipa, Národopisná, turistická, literárna, ekonomická, filozofická a výtvarná sekcia, pôsobia tu súbory Collegium Cantus, BB Band Dixieland Jazz Band, OK Band, DFS Matičiarik, Horehronci, Hronky. DMS má v metodickej starostlivosti matičné odbory v 13 okresoch Banskobystrického kraja a v okresoch Rožňava a Prievidza, podieľa sa na príprave a realizácii podujatí Staré nôty mladých strún v Habovke, Ozveny staroslovienčiny v Telgárte, DKKS v Chrenovci–Brusne, Koliesko v Kokave, Hontianska paráda v Hrušove, Očovská folklórna hruda, FSP v Detve, FF vo Východnej, organizuje Vatry zvrchovanosti, Sviatok prijatia Ústavy SR a vzniku SR, Cyrilometodský deň v Selciach, cyklus Melódie spomienok, cyklus podujatí s tradičnou ľudovou kultúrou, Medzinárodný dixielendový festival, Festival matičných speváckych zborov, Matičné dni, Banskobystrický triatlon a duatlon, Šachové turnaje o pohár MS, futbalový turnaj folklórnych súborov, ale aj také podujatia ako Deň žien, Deň matiek, Deň detí, sviatok Všetechsvätých, Vianočné posolstvo, vychádzky do prírody, literárne a výtvarné súťaže detí, prednášky a besedy o udalostiach a osobnostiach národnej a matičnej histórie, výstavy,

spoločenské stretnutia a ďalšie podujatia v spolupráci s mnohými kultúrnymi inštitúciami, školami, záujmovými združeniami a spolkami, kolektívnymi členmi MO MS. Program MO MS bol prijatý po prvýkrát 19.2.1990 a následne hodnotený a doplňovaný na pravidelne sa konajúcich valných a výročných zhromaždeniach, ktorých sa od roku 1990 uskutočnilo 19 z toho 1 obnovujúce, 6 valných a 12 výročných. Základné stanovy MO MS boli registrované 30.3.1990 na MSÚ Banská Bystrica, potom v Členskom ústredí MS v Martine, dňa 21.5.1994 a následne dňa 2.6.1998 boli Stanovy MO MS novelizované. Matičný odbor v Banskej Bystrici má mimoriadne významné postavenie medzi MO MS na Slovensku, jeho predstavitelia od roku 1995 pôsobili a pôsobia vo vrcholových funkciách MS, sú členmi Výboru MS, Prezídia MS, Nadácie MS, Neografie, Slovenských národných novín, Slovenska, Národopisnom, Pedagogickom, Politologickom, Hudobnom, Športovom odbore a Odbore mladých matičiarov, podieľajú sa na príprave a realizácii najvýznamnejších národných podujatí MS i na tvorbe mnohých koncepčných a projektových materiáloch MS, podieľajú sa na plnení konkrétnych úloh vyplývajúcich zo spolupráce MS s ďalšími inštitúciami a organizáciami. Patrí sem aj Rámcová dohoda o spolupráci medzi MS a UMB z 28.3.1995 dotýkajúca sa pôsobenia MC UMB pre Slovákov zo zahraničia, besedy, prehliadky speváckych zborov, podiel na podujatiach k výročiam prijatia Deklarácie o zvrchovanosti SR a prijatia Ústavy SR, konanie Triatlonu a horského duatlonu, súťaže Šaliansky Matko, Prečo mám rád slovenčinu, Chalupkovo Brezno, Štúrov Zvolen, Dni A.H. Škultétyho, literárne večery a mnohé prednášky o živote a diele významných slovenských literátov. Rovnako je dôležitá aj rámcová dohoda o spolupráci MS s BBSK zo dňa 31.3.2003, ktorá rieši vzájomné úlohy v oblasti miestnej a regionálnej kultúry, vo výchove a vzdelávaní, záujmových činností mládeže, cezhraničnej spolupráce, informačnej činnosti, edičnej práce a ďalších oblastí spolupráce tak, aby mohol byť v praxi napĺňaný moysesovský odkaz: *“Keď sme pevný základ takmer z ničoho položiť mohli, Boh dá, že i celú budovu nášho národného života v krásnej podobe vystavíme, lebo ktokoľvek s národom slovenským poctivo zmýšľa, tomu na udržaní, upevnení a rozkvetení Matice slovenskej záležať musí”*. (Kovačovič, 04. 10. 2009)

3.1 Politikum Matice slovenskej vo vybraných rokoch po r. 1989

Po roku 1989 sa v matičných dejinách črtá jeden dôležitý periodizačný medzník – vznik samostatnej Slovenskej republiky roku 1993. V závislosti do tejto skutočnosti sa mení aj politikum Matice slovenskej, uzatvára sa jedna etapa vývinu národnej ustanovizne, ktorá významným podielom participovala na politickom vývine udalostí. Z tohto dôvodu aj túto kapitolu členíme na dve časti – politikum Matice slovenskej pred rokom 1993 a po ňom.

Pred novembrom 1989 sa v Matici slovenskej nestalo nič, čo by aspoň v náznakoch mohlo predznamenať budúci spoločenský pohyb. Vysvetlenie tohto stavu je jednoduché. Prísne stranické kritériá na obsadzovanie aj tých najbezvýznamnejších funkcií zabezpečili bezkonfliktné prostredie. Na druhej strane si svoje funkcie vymedzené zákonom plnila na vysokej profesionálnej úrovni.

V tradičné augustové dni roku 1989 sa v Martine konali oslavy 125. výročia založenia Matice slovenskej, ktoré mali mimoriadnu spoločenskú ozvenu. V pôvodzkom divadle (scenár M. Kováč), ktoré prešlo mestom za hojnej účasti obyvateľov i návštevníkov Martina, účinkovalo takmer 3 000 ochotníkov a členov folklórnych súborov i niekoľko hercov – profesionálov. Matica slovenská po dlhom čase vystúpila zo svojich normalizačných múrov a naznačila, že jej patrí aj iné postavenie, ako jej určovala zákon. Nik však z oficiálnych politických hostí túto myšlienku nevyslovil. Ani v čase Gorbačovovej „glasnosti“ a „demokratizácie“ spoločnosti sa Matica nespomenula v nijakých iných súvislostiach, len v tých ktoré jej určoval normalizačný zákon o Matici slovenskej z 27. decembra 1973.

Matičný výbor, ktorého členovia neboli volení, ale menovaní ministrom kultúry, a teda vyberali sa podľa osobitného stranického kľúča, sa v tomto čase zaoberal možnosťou zakladať miestne odbory Matice slovenskej. Najprv však urobili prieskum, výsledky ktorého boli negatívne, nenašla sa širšia podpora tejto myšlienky. Situácia ešte nebola spoločensky vyzretá na to, aby sa miestne odbory stali súčasťou vtedajšej štruktúry osvetovej práce. I napriek tomu výbor schválil návrh na ich zakladanie a oživenie. Normalizačná podoba Matice slovenskej zo začiatku 70. rokov bola v spoločnosti i Matici hlboko zakotvená. (Winkler, T., Eliáš, M. a kol.: *Matica slovenská Dejiny a prítomnosť*, Bratislava 2003, 400-401 s.)

3.1.1 Východiská matičného programu na roky 1998-2001

Vzájomná spojitosť osudov Matice slovenskej slovenských dejín trvá už viac ako stotridsať päť rokov; slovenské dejiny odzrkadlené v Matici slovenskej i matičné dejiny ako súčasť slovenských dejín vak majú i svoju veľmi výraznú a významnú najmodernejšiu kapitolu ohraničenú rokom 1989 a (zatiaľ) rokom 1998 a v tomto rámci i etapu rokov 1995-1998, etapu od prelomového rimavskosobotského valného zhromaždenia. Je to kapitola plná veľkých zmien i náhlych zvrátov, je to čas skončovania s nehybnosťou a hýbania zdanlivými definitívami; povedané so Štúrovým, mnohých ľudí v týchto zmenených a stále sa meniacich pomeroch ani nespoznávame. Matica slovenská však v

týchto búrlivých, nádejných a radostných, ale aj veľmi ťažkých a zložitých časoch dokázala spojiť v sebe samej dve úplne odlišné polohy: živú zapálenosť a obetavú oddanosť za slovenskú vec a jej prelomové dejinné chvíle so stabilitu postojov a vnútorného zaujatia, s, takpovediac, nevídanou stabilitou v rozvlnenom a rozkolísanom slovenskom prostredí, so stabilitou, ktorá vedie k pocitu istoty z konania Matice. Netreba sa báť, že vy sa náhle v slovenskom zápase jej zástoj zvrátil a jej zaangažovanosť vytratila. Pravda, táto dôležitá strana pôsobenia Matice slovenskej má aj svoju odvrátenú tvár. Nielen saktivnosť a aktivity Matice, to že j účastníčkou i podnecovateľkou veľkých pozitívnych zmien živote Slovenska, ale aj jej stability, jej stabilizujúci a upevňujúci vplyv je podaktorým trňom v oku. V tejto súvislosti úsilie o rozklad Matice zvnútra bolo i bude, a hoci doteraz stroskotávalo na tom, že zostalo prevažne vonkajším úsilím, nemožno ho podceňovať. Je to vlastne najväčšie nebezpečenstvo a ohrozenie, preto vnútorné upevňovanie a vstužovanie Matice ostáva základom jej programu ako národnej a národno-kultúrnej ustanovizne Slovákov a Slovenska. Matica slovenská musí ostať Maticou slovenskou, to nie je tautológia, ale program jej pohybu a v našich časoch.

Treba zdôrazniť, že požiadavka matice a vôbec slovenskej stability a „stabilizátorstva“ nevyplýva iba z domácich problémov a zratov turbulencie a krízové javy vo svetovej ekonomike a vo svetovom finančnom systéme majú i budú nepochybne mať svoj vplyv na Slovensko a na problémy, ktoré musí a bude musieť riešiť. Upozorňujeme však, že to, čo vystupuje ako ekonomická a finančná kríza, kríza myslenia, opúšťanie nenaplnených „starých“ ideálov pri nedostatku skutočne nových nosných myšlienok. Hľadanie a nachádzanie východísk z tejto krízy z týchto kríz sa musí stať spoločným dielom národov a štátov. Potenciál Slovenska a slovenského národa v tomto procese hľadania nechceme neskromne nadhodnocovať, ale predsa si v Matici myslíme, že nie e malý a nie je zanedbateľný ani v širších európskych a svetových súvislostiach.

Z povedaného však vyplýva i falošnosť cesty, ktorú chcú podaktorí Slovensku prisudzovať a ktorej hlavná náplň spočíva v tom, že sa má len k niečomu pripájať, niečo vraj osvedčené len prijímať nejaké vopred a zvonka dané požiadavky a podmienky len plniť. Toto všetko je iba časťou, a menšou časťou, našej skutočnej cesty a našich skutočných úloh, do ktorých patrí hľadanie originálnych riešení a proces upevňovania sa Slovenska zvnútra, aby mohlo úspešne a dobrým starým slovom povedané, požehnane pôsobiť aj navonok, na javy a podstaty medzinárodnej a svetovej krízy. Ešte inak vyjadrené, resp. videné z iného hľadiska: Slovensko je ešte stále na veľkej a zlomovej križovatke, ktorú prognostické práce identifikovali už v druhej polovici 80. rokov, trvá

však celé 90. roky a zaiste zasiahne aj prvé roky budúceho storočia a tisícročia. Prelomové rozhodnutia Slovensko už síce urobilo, ale jeho základné budúce smerovanie, ktoré možno približne charakterizovať slovami (princípmi): slovenská suverenita – slovenská integrita – slovenská prosperita, nie je ešte dostatočne garantované. Matica slovenská v záujme slovenskej štátnosti a národného rozvoja musí na každé masívne ustupovanie od uvedených princípov reagovať „ masívne“, aj celonárodnými zhromaždeniami a prípadne aj iniciovaním ľudového hlasovania (referenda). Každú hrozbu útoku na dosiahnuté hodnoty zvrchovanosti a slovenskosti, napríklad na slovenčinu ako štátny jazyk, alebo na samu Maticu slovenskú formou finančného škrtania či personálneho prenasledovania, treba pokladať nielen za trúfalosť, ale aj za hrozbu toho, že Slovensko si v križovatkovej situácii zvolí nesprávny smer, čo ho môže nadhlo zaviesť do závozu.

Nie všetky ciele národného a štátneho záujmu sú v čase prijímania týchto programových zámerov, takpovediac, v optimálnom svete z hľadiska ich napĺňania, Matica slovenská však musí byť zárukou, že sledovanie týchto cieľov bude pokračovať . Treba, aby celý náš národ v sebe vypestoval pozitívnu húževnatosť v dejinných podmienkach slobody, demokracie, práva, lebo húževnatosť vzdoru v podmienkach cudzej nadvlády, ktorú sme historicky osvedčili, už nestačí.

K východiskám formovania programových zámerov na budúce obdobie patrí napokon, no vôbec nie v poslednom rade, situácia Matice. Matica slovenská v 90. rokoch osobitne po roku 1994 hlbokou vnútornou transformáciou od administratívnej dualistickej dvojzložkovej Matice k Matici, ktorú charakterizuje jednota v mnohosti, teda decentralizované a autonómne prvky a prúdy v ideovo, cieľovo i zástojovo jednotnej Matice slovenskej. To na jednej strane. Na druhej strane dozrel čas na prechod od rozširovania a dopĺňovania k prehĺbovaniu a podstatne zlepšenie a harmonizovanej súhre veľmi pestrého vejára prvkov, ustanovizní, subjektov, ktoré v Matici slovenskej fungujú. Ani v najmenšom neopúšťajúc službu nášmu národnému celku musíme sa zároveň sústreďovať dovnútra do seba intenzívne a koncentrovane sledovať pôsobenie častí v organizme Matice do výsledného celkového pôsobenia, koordinovať našu činnosť lepšie, dômyselnejšie i dôkladnejšie využívať základy a poklady, ktoré Matici slovenskej v závere roku 1998 objektívne sú. Tu patrí aj vlastnosť vnútramatičnej a celomatičnej sústredenosti a koncentrácia na hlavné veci, neunikanie k vedľajším veciam. (Zemančík, D. – Borcovan, D. – Vandlíková, K.: *Matica slovenská Základné dokumenty II*, Martin 1999, 7-9 s.)

3.1.2 Programové priority na obdobie 2001-2004

- orientácia na mládež, na živé, výchovné a národnú identitu posilňujúce aktivity:

Mládež osobitne citlivo pociťuje chladnú krutosť a egoistickú, aj keď nezriedka krátkozrakú, vypočítavosť nášho globálneho prostredia a jeho rozpory. Na druhej strane často hovorievame o mladej slovenskej štátnosti, ale to zároveň znamená, že deti a postupne aj mladí ľudia sa do nej rodia, sú a najmä budú s ňou aj generačne zrastení. To u nás historicky ešte nebolo a aj v tomto treba vidieť modernytu slovenskej súčasnosti. Formy a metódy v rámci matičnej orientácie na deti a mládež nielen môžu, ale aj musia byť rozličné, vynachádzavé a inovačné. Spomeňme aspoň, že svoje poslanie tu budú musieť napĺňať Odbor mladých matičiarov, Pedagogický odbor, Environmentálny odbor (vo sfére environmentálnej výchovy, čo je vlastne výchova k láske k vlasti in concreto a s dlhodobým rozmerom), ako aj ostatné záujmové a vedecké odbory a ustanovizne MS.

- Orientácia na slovenský juh. Stále platí, že Matica slovenská ani na okamih nevy pustí zo zreteľa záujmy a potreby Slovákov žijúcich na jazykovo zmiešanom území na juhu Slovenska. V období vyzdvihovania problematiky ľudských práv a dakedy doslova „šermovania“ s nimi, nemôže Matica slovenská pripustiť, aby sa ľudské práva a potreby Slovákov žijúcich v suverénnej Slovenskej republike posúvali do nezaujímavej a nesledovanej polohy, aby v týchto častiach slovenského územia vládlo ovzdušie strachu a ponižovania Slovákov.

- Orientácia do územia, priestoru, na oblastné a miestne problémy. Táto orientácia nie je čiastková a úzko lokálpatriotická, lebo sa musí a bude nieť v znamení zásady „za Slovensko, za celé Slovensko“. MS sa v uplynulých rokoch nevyhýbala ani jeden častí Slovenska a toto úsilie pracovať pre celok, ale nezanedbávať pritom jeho skladobné časti, si musí zachovať aj v budúcom období. Vo sfére, ktorú nazývame miestna a regionálna kultúra, sa to vlastne týka kultúrnosti národa, štátu, sveta. Tu bolo i bude miesto Matice slovenskej.

- Orientácia na sociálno-ekonomické problémy a ich riešenie. Slovenské obyvateľstvo zažilo šok z veľkej sociálno-ekonomickej zmeny, pred čím Matica slovenská nesmie zavrieť oči, ale v súlade so svojím charakterom musí hľadať nielen odborníkov, ale aj riešenia, ktoré by v sociálno-ekonomickej oblasti spájali postup k vyššej prosperite so zachovávaním národnodemokratických princípov, ďalej princíp nepoškodzovania dlhodobých záujmov Slovenska a princíp rešpektovania prevažujúce sociálnej homogenity slovenského národa. (Keď sme spomínali šok z veľkej sociálno-ekonomickej zmeny, treba aspoň krátko pripomenúť, že relatívne zhoršenie životných podmienok niektorých sociálnych vrstiev a skupín nie je vôbec spojené so „chcenými zmenami“, ale vyplýva z nárazu na objektivnú prahovú situáciu ekonomického vývoja Slovenska, a nielen

Slovenska, ktorý by bez veľkých transformačných zmien viedol pomerne rýchlo k oveľa prudšiemu zhoršovaniu životných podmienok prakticky celého obyvateľstva).

- Orientácia na informatizáciu. Táto informatizačná orientácia má dve stránky. Prvá smeruje z Matice von, do slovenskej spoločnosti a medzinárodného spoločenstva, a má predovšetkým formu matičných informačných politík v smere národnej identity, kultúrneho dedičstva a vôbec národných hodnôt (vrátane ich technického a personálneho zabezpečenia). Druhá smeruje dovnútra Matice a má predovšetkým polohu informatizácie MS a v jej rámci i jednotlivých ustanovizní. Táto informatizačná orientácia sa bude opierať o samostatný program v rámci MS.

- Orientácia na vedecký výskum a prognózovanie. Poznanie je sila a poznanie podmienok a obsahových stránok slovenského národného vývinu a je osobitne cenná sila, ktorú by sme mohli nazvať „matičná“. V tomto poznávacom rámci a prúde aktivít bude nevyhnutné podstatne zdokonaľiť skúmanie a prognózovanie Matice slovenskej a matičného hnutia, čo sa zasa nezaobíde bez matičného vstupu do prognózovania celkového pobytu Slovenska ako národného a štátneho spoločenstva. (Zemančík, D. – Borcovan, D. – Vandalíková, K.: *Matica slovenská Základné dokumenty II*, Martin 1999, 9-11 s.)

3.1.3 Program Matice slovenskej na rok 2011 a vízia do roku 2013

Matica slovenská vznikla pri 1000. výročí príchodu sv. Cyrila a Metoda k našim predkom v záujme napĺňania ich odkazu, ktorý jej zakladatelia v prvých stanovách pomenovali ako lásku k „národu a životu slovenskému“. Práve vtedy sa končilo Metodovo proroctvo Svätoplukovi: „Tvoji potomkovia nebudú tisíc rokov vládcami vo svojej domovine.“ Hoci Maticu slovenskú po dvanástich rokoch uhorské ministerstvo vnútra zatvorilo, aj na základe jej posolstva a tradície na konci prvej svetovej vojny zaniklo Uhorsko a slovenský zázrak sa mohol začať. Z národa, o ktorom na sklonku Uhorska v Európe vedelo len zopár vzdelancov na čele s B. Björnsonom, je dnes národ s vlastným štátom patriacim do Európskej únie. Pravdaže, zároveň sme aj národ ovplyvnený znakmi čias na začiatku tretieho tisícročia. Patrí medzi ne nadmerná úcta k peniazom, ktorá je vlastne na samom začiatku všetkých neuhov, ktoré dnes sužujú svet, Európu, Slovensko i Maticu. Práve tu, pri očistení mena Matice od nánosov súvisiacich s nadmernou túžbou po peniazoch a riskantným podnikaním v záujme ich rozmnoženia, je základ nášho programu pre najbližšiu budúcnosť. Len návrat k „životu slovenskému“, k slovenskosti, ktorá je

predovšetkým o pestovaní ducha, a až potom k nevyhnutnej „hmote“, nás privedie k métam, ktorých sa týka náš program.

Je o ochrane atribútov slovenského národa, jeho jazyka a jeho územia. A je o presadzovaní atribútov slovenskosti, slovenského života: morálky, dobra, spravodlivosti, húževnatosti a pracovitosti. Cestou je zväčšovanie matičného dosahu na obyvateľov Slovenskej republiky, Slovákov i Neslovákov v záujme vlastenectva, posilňovania slovenskej štátnosti, získavania mladých do matičných radov. Zatiaľ čo pri určovaní cieľov sa musíme vrátiť k matičným základom, formy a metódy našej práce musia zodpovedať tretiemu tisícročiu.

Je nepochybné, že pri slovenskom napredovaní i pri slovenských poklesoch je zakaždým aj Matica. Bola „prvým trňom v oku“ maďarizátorom Uhorska, v roku 1919 nanovo ožila a odvtedy prekonala dobré i zlé časy, zväčša podľa vôle vládnucich. Od roku 1990 sa pod jej záštitou uskutočnili tisíce kultúrnych, osvetových i vedeckých akcií, v roku 1992 stála medzi bojovníkmi za slovenskú samostatnosť. Aj napriek tomu prišla v ostatných rokoch o svoje meno i postavenie v spoločnosti, hoci sa to nestalo vinou desaťtisíc jej aktívnych členov. Fakty sú tvrdé: dobroprajný slovenský národ si akosi nevšimol, že Matica prišla okrem mena aj o časť svojho majetku. Ak začína byť zle s národom, je zle aj s Maticou a naopak.

Je tu čas, aby Matica bola príkladom pre slovenskú verejnosť. Je nielen potrebné, ale aj možné konať vo vzťahu k nakladaniu s verejným majetkom otvorene, čestne a poctivo. Iná cesta k morálnemu obrodeniu slovenskej spoločnosti nevedie.

Matica slovenská je jedinou ustanovizňou, ktorá môže zjednocovať doslova všetkých – Slovákov i občanov Slovenskej republiky: veď cirkví máme niekoľko, politických strán desiatky, rôznych profesijných a záujmových združení stovky. Naším programom je zjednocovať v záujme toho, čo nám ukladá zákon o Matici: „Upevňovať slovenské vlastenectvo“, „prehlbovať vzťah občanov k slovenskej štátnosti“ a plniť ďalšie kultúrne a vedecké úlohy, a to vo vzťahu k všetkým občanom Slovenskej republiky, ako aj k Slovákom žijúcim v zahraničí.

Je to predovšetkým o našej dnešnej i zajtrajšej aktivite: niektorým matičiarom sa zapáčili roky sladkého ničnerobenia a keď mu má byť koniec, niektorí otvorene, iní v skrytosti dávajú najavo aj nevôľu. Matica však musí plniť to, prečo vznikla, bez ohľadu na to, či to robí v hlavnom meste, alebo v Martine, mimochodom, zákonom určenom hlavnom meste národnej kultúry Slovákov. Ak má Matica zmysel aj v modernej slovenskej spoločnosti tretieho tisícročia a ona ho má, slovenská verejnosť čoskoro musí zistiť a

pochopiť, že Matica je taká, aká má byť. A že je taká aj preto aby vôbec bola. Prvé oživenie matičného hnutia, tu si v súlade s programom predsedu kladieme za cieľ: stotisícovú členskú základňu, získanie mladých, návrat Matice do spoločenského života, obnova jej mena na verejnosti aj cez mienkotvornosť Slovenských národných novín, sprehľadnenie a uľahčenie nášho profesionálneho matičného života, 5. viac právomocí regiónom, 6. viac demokracie v Matici.

Našou najbližšou najväčšou šancou na zviditeľnenie budú oslavy 150. výročia vzniku Matice slovenskej v rámci osláv 1150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda do strednej Európy medzi našich predkov. A tu v strednej Európe by sme sa na ich pamiatku mali pokúsiť o „nevidané zjavenie tela a ducha života slovenského“, čo sú slová Andreja Sládkoviča použité pri opise udalostí spojených s Memorandom národa slovenského – predchodcu Matice. Matica slovenská by mala pri tomto významnom jubileu významne vstúpiť do života slovenského národa. Budeme sa usilovať spoločne s predstaviteľmi všetkých našich cirkví, ako aj s univerzitami a intelektuálnou obcou vôbec podnietiť umelcov všetkých žánrov, aby vytvorili diela na pamiatku oných i týchto dní.

Matica slovenská verná cyrilo-metodskej tradícii, pre napĺňanie ktorej vznikla, rešpektujúc pluralitný charakter slovenskej spoločnosti, chce pripomínať národu a všetkým ľuďom dobrej vôle žijúcim v Slovenskej republike, že máme svoje tradície, ktoré akoby mali

v dnešných časoch prekryť cudzie, v podstate komerčné tradície. Pousilujeme sa aj našimi médiami či cez médiá verejnoprávne očisťovať mysle našich mladých i starších. Nie sme stranícka ustanovizeň, ale budeme apelovať na politikov, aby si viac uvedomovali svoju osobnú zodpovednosť voči spoločnosti, aby rešpektujúc slobodnú vôľu občanov dbali na ochranu a zachovanie tej časti kultúrnej tradície, ktorá je živým vyjadrením ich skutočných potrieb, skutočného šťastia a naplnenia zmyslu života. Aj tak chceme plniť odkaz našich zakladateľov. Pri napĺňaní matičného kréda chceme byť dôslední. Ak sa všetko riadi myšlienkou zrodu, tak dodnes „Slovenská Matica je jednota milovníkov národa a života slovenského a jej cieľ: v členoch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať, slovenskú literatúru a krásne umenia pestovať a podporovať, a tým i hmotný blahobyť slovenského národa zvyšovať a na jeho zveľadňovaní pracovať“. Výzva pre nás: robiť všetko pre národ, vzbudzovať k životu a podporovať onú tajuplnú slovenskosť, naším cieľom je aj dobrá literatúra, aj umenie a kultúra, ale i hmotný blahobyť národa. Od budúceho roka budeme organizovať vyvrcholenie matičného roka od 7. júna – Pamätný deň výročia Memoranda národa slovenského – do 5. júla v rámci Národných

matičných slávností v Martine, sviatku sv. Cyrila a sv. Metoda a zároveň Dňa zahraničných Slovákov. Ide o mesiac na konci školského roku mimo letných prázdnin, keď sa na matičných akciách budú môcť vo väčšej miere zúčastňovať žiaci a študenti. V tomto mesiaci sa usporiada rad akcií na celom Slovensku – od Martina (oslavy Memoranda) cez všetky krajské mestá s vyvrcholením na mládežníckej akcii a pri soche sv. Cyrila a sv. Metoda v Komárne a na Devíne.

Matica slovenská sa súčasne jednoznačne hlási k plneniu úloh vyplývajúcich z Dohovoru na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva, prijatého na konferencii v Paríži 17. októbra 2003 organizácie UNESCO, ktorej je Slovenská republika členským štátom.

Matica slovenská bude venovať prioritnú pozornosť postaveniu Slovákov na národnostne zmiešaných územiach Slovenskej republiky, najmä na juhu a severovýchode Slovenska s dôrazom na žiakov a študentov. Finančne prednostne podporíme aktivity mladých v týchto regiónoch. Metodickú, informačnú a materiálnu podporu vlastenectva, poznania národných dejín a kultúry slovenského národa poskytneme aj pedagógom a profesionálnym pracovníkom, ktorí pôsobia medzi touto mládežou. Pri napĺňaní týchto cieľov budú plniť hlavnú úlohu naše oblastné strediská.

Inou úlohou Matice slovenskej je upozorňovať vládu Slovenskej republiky na potrebu systematickej a všestrannej podpory Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach vrátane zriaďovania slovenských málotriednych škôl na juhu našej republiky.

Najakútnejšou potrebou Slovákov na jazykovo zmiešanom území v obciach, kde tvoria menšinu, je však reálne poznanie ich situácie, informovanie verejnosti o tejto problematike a riešenie ich diskriminácie.

Prioritami Matice slovenskej pre ďalšie roky na riešenie problémov Slovákov na jazykovo zmiešanom území je:

- a) iniciovať vytvorenie orgánu, rady alebo inej inštitúcie ako poradného orgánu ministerstva, vlády, resp. parlamentných výborov, ktorý sa bude zaoberať problematikou Slovákov na jazykovo zmiešanom území, ako ho majú národnostné menšiny žijúce v Slovenskej republike,
- b) v rámci vlastnej organizačnej štruktúry náležite podporiť činnosť Strediska národnostných vzťahov,
- c) kontrolovať a dohliadať na dodržiavanie zákona o štátnom jazyku na jazykovo zmiešaných územiach v obciach, kde tvoria Slováci menšinu. Podávať podnety kontrolným orgánom o nedodržiavaní jazykového zákona, trvalo upozorňovať prostredníctvom ministerstva kultúry kompetentné orgány na dodržiavanie používania štátneho jazyka,

pravidelne vyzývať a kontrolovať samosprávy vo veci používania štátneho jazyka vo verejnom a úradnom styku podľa zákona,

d) v neposlednom rade upozorňovať na diskrimináciu Slovákov aj medializáciou ako jedným z legitímnych nástrojov demokratického štátu.

Na podporu života Slovákov v národnostne zmiešaných územiach sa súčasne každoročne bude uskutočňovať aspoň jeden kultúrno--spoločenský program vo významnom meste (Komárno, Dunajská Streda, Rožňava, Trebišov, Stropkov a i.) pod záštitou príslušného predstaviteľa vlády Slovenskej republiky v spolupráci so združeniami národností. (Tkáč, 2011)

3.2 Inštitucionálne členenie Matice slovenskej

Valné zhromaždenie je najvyšším orgánom MS a tvoria ho delegáti jednotlivých odborov a pracovísk i členovia výboru MS. Do pôsobnosti valného zhromaždenia patrí najmä prerokovávanie zásadných otázok zamerania a činnosti Matice slovenskej, schvaľovanie jej stanov a ich zmien, voľba a odvolanie výboru Matice slovenskej, schvaľovanie zásad hospodárenia Matice slovenskej.

- **Výbor Matice slovenskej** je najvyšším výborným orgánom Matice slovenskej. Do jeho pôsobnosti patria najmä rozhodovanie o zariadení alebo založení organizačnej zložky, pracoviska či odboru MS, rozhodovanie o založení alebo o zariadení právnických osôb, v ktorých jediným či väčšinovým zakladateľom alebo zriaďovateľom je MS, zvolávanie valného zhromaždenia, prerokúvanie a schvaľovanie správ o hospodárení a rozpočtu Matice slovenskej.

- **Predseda Matice slovenskej** je štátnym orgánom Matice slovenskej. Ako najvyšší predstaviteľ MS reprezentuje ju navonok predsedá výboru. Do jeho pôsobnosti patrí najmä riadenie a koordinácia celkovej činnosti MS a vedenie valného zhromaždenia. V pôsobnosti riadenia a koordinovania činnosti jednotlivých subjektov zastupuje predsedu správca Matice slovenskej.

- **Dozorný výbor Matice slovenskej** je najvyšším kontrolným orgánom Matice slovenskej. Dve tretiny jeho členov vrátane predsedu volí valné zhromaždenie, tretinu jeho členov tvoria zástupcovia štátu, ktorých vymenúva a odvoláva minister kultúry Slovenskej republiky.

Prezídium Matice slovenskej je reprezentatívny orgán Matice slovenskej. Je poradným orgánom predsedu Matice slovenskej. Skladá sa z významných a zaslúžilých slovenských osobností.

• **Rada Slovákov žijúcich v zahraničí** je najvyšším konzultačným orgánom MS pre jej spoluprácu so slovenským zahraničím. Založená bola počas konania Medzinárodného slovenského festivalu slovenskej mládeže v auguste 1998.(Podrobnejšie pozri M. Majer: Orgány Matice slovenskej. In T. WINKLER a kol. Pro memoria II Desat' rokov Matice slovenskej. Martin : Matica slovenská, 2001, s. 78-100.) (Winkler, T., Eliáš, M., a kol.: *Matica slovenská Dejiny a prítomnosť*. Bratislava 2003, 495 s.)

Záver

Človek je tvor, ktorý má od prírody vrozený spoločenský inštinkt a aj preto sa od nepamäti snažil zhlukovať do rôznych typov spoločenských. Ako plynul čas, postupne sa z primitívnych kmeňov stali inteligentné národy, s bohatou históriou, ktorá formovala ich spoločenský, sociálny a ekonomický vývoj a ktorá tvorí pevné základy pre ich národnostné cítenie.

V našej bakalárskej práci sme sa venovali úlohám a programom Matice slovenskej v minulosti a rovnako sme informovali čitateľov o súčasnej podobe tejto inštitúcie a jej činnosti. Neodmysliteľnou súčasťou histórie sú fakty, o ktorých sa dozvedáme zo starých písomných záznamov, dobových literárnych a filozofických diel, ale aj z náboženských, či iných prameňov. Počas svojej skoro 150 ročnej pôsobnosti bolo jedným z hlavných cieľov Matice slovenskej zbierať všetky dokumenty alebo predmety súvisiace s históriou Slovenského národa a prostredníctvom svojej činnosti šíriť národnostné povedomie a v tejto myšlienke sa snaží pokračovať aj, v 21. storočí. Je nutné uvedomiť si, že od jej založenia v roku 1863 sa toho veľa zmenilo a jej zakladatelia by si ani v ich najodvážnejších snoch nedokázali predstaviť, aké úlohy bude musieť „ich dieťa“ riešiť v časoch celosvetovej globalizácie. Ak chceme, aj v tejto dobe ako národ viac ako len prežiť, musíme byť predovšetkým hrdí na to, že sme Slováci! Práve v podpore národnostného cítenia, najmä čestnou a prínosnou činnosťou, vidíme cestu, ako navrátiť tejto inštitúcii dôveru slovenských občanov, ktorá bola naštrbená počas obdobia, v ktorom bol podpredsedom MS Jozef Markuš, s ktorým je spojovaná aj aféra ohľadom strateného Národného pokladu. Rovnako by sme touto cestou chceli podporiť rozkvet Slovenského národa v časoch, keď svetom hýbe anglický jazyk. A práve v zdravom šírení vlasteneckého cítenia, s ohľadom na vlastné útrapy, ktoré nám spôsobila národnostná nevraživosť a už spomínanú globalizáciu, vidíme pokračovanie prvotnej myšlienky z čias založenia slovanských matíc, ako je zachovanie si národnostnej identity, tvorenej národnou históriou a kultúrou, zaznamenanaj v množstve neúnavnej práce všetkých národných umelcov.

V našej práci sme sa zamerali na programy Matice slovenskej počas vybraných období od roku 1989. Na základe nášho výskumu sme spozorovali zmenu medzi programovým vyhlásením 2001-2004 a o 10 rokov starším programovým vyhlásením zo súčasných rokov 2011-2013. Tu sme spozorovali zmenu v snahe snaženia sa nového vedenia o opätovné

získanie dôvery širokej verejnosti v Maticu slovenskú. Zároveň sme spozorovali, že aj po desiatich rokoch ostala otázka Slovákov žijúcich v jazykovo zmiešaných územiach dôležitou súčasťou programového vyhlásenia a vyvrcholila prijatím nového jazykového zákona, mimochodom kritizovaného tak širokou verejnosťou, ako aj európskymi politikmi.

Rovnako sme spozorovali snahu o ďalšie aktivity týkajúce sa otázky národnostných menšín, ktorých riešenie je obsiahnuté vo vízii matičného programu na roky 2012-2013 snahou o vytvorenie poradného orgánu, ktorý sa bude zaoberať problematikou Slovákov na jazykovo zmiešanom území a v rámci vlastnej organizačnej štruktúry náležite podporiť činnosť Strediska národnostných vzťahov. V úplnom závere sme v našej práci spomenuli organizačnú štruktúru Matice Slovenskej.

Veríme, že práca Matice slovenskej je neodmysliteľne spätá s dejinami Slovenského národa a Slovenskej Republiky a želáme jej ešte veľa úspechov a pozitívnych ohlasov do budúcnosti, pretože si myslíme, že myšlienka ktorú prostredníctvom svojej práce nesie je veľmi dôležitá a hodnotná nielen pre Slovákov, ale aj pre celý Svet.

Zoznam použitej literatúry

1. Eliáš, M., Haviar, Š.: 2008. *Zlatá kniha Matice slovenskej*. Martin: Matica slovenská, 2008. 105 s. ISBN 978-80-7090-875-4.
2. Eliáš, M., Šarluška, V.: 1988. *Národná Svetlica výber dokumentov k dejinám Matice Slovenskej*, Martin: Matica slovenská, 1988. 328 s. ISBN 095-011-88
3. mat32. 2008. *Matica slovenská – literatúra matičného obdobia*. [online]. zone.sk [cit. 18. 04. 2012]. Dostupné na internete: <http://www.zones.sk/studentske-prace/leteratura/1541-matica-slovenska-literatura-maticneho-obcobia/>.
4. Kováč, M., Vongrej, P.: 1963. *Matica slovenská 1863-1963 Obrazová pamätnica*. Bratislava, Vydavateľstvo Osveta, 1963. 160 s. ISBN 65-080-63.
5. Kovačič, I. 2009. *90 rokov od oživotvorenia Matice slovenskej*. [online]. zoznam.sk. [cit. 17. 04. 2012]. Dostupné na internete: <http://maticabb.meu.zoznam.sk/news/historia-ms-a-mo-ms-banska-bystrica/>.
6. Krčméry, Š.: 1924. *Päť rokov Matice slovenskej 1919-1923*. Martin: Matica slovenská, 1924.
7. Paška, L., Žuffa, C.: 1994. *Tri Roky obnovenej členskej základne Matice slovenskej 1990-1992*, Liptovský Mikuláš: Matica slovenská, 1994. 336 s. ISBN 80-7090-116-0.
8. Petrovský, K. 2008. *Stará inštitúcia mladého štátu*. [online]. kultúra-fb.sk. [cit. 18. 04. 2012]. Dostupné na internete: <http://www.kultura-fb.sk/new/old/archive/15-3-8.htm>.
9. Pišút, M. a kol. 1962. *Dejiny slovenskej literatúry*, Bratislava: Vydavateľstvo Osveta, 1962. 784 s. ISBN 65-082-62
10. Tkáč, M. 2009. *Program a stanovky Matice slovenskej*. [online]. matica.sk. [cit. 17. 04. 2012]. Dostupné na internete: <http://www.matica.sk/sucasna-legislativa.phtml?id5=1765>
11. Tkáč, M. 2011. *Slovenské národné noviny: Stanovy Matice slovenskej*. [online]. snn.sk. [cit. 18. 04. 2012]. Dostupné na internete: http://snn.sk/archiv_pdf/doku%20na%20édkaz//201217%20pr%C3%ADloha%201%20Stanovy%20MS.pdf
12. Zemančík, D. – Borcovan, D. – Vandlíková, K.: 1999. *Matica slovenská Základné dokumenty II*. Martin: Matica slovenská, 1999. 68 s. ISBN 80-7090-533-6.
13. Winkler, T., Eliáš, M a kol.: 2003. *Matica slovenská Dejiny a prítomnosť*, Bratislava: Matica slovenská, 2003. 496 s. ISBN 80-7090-694-4.

14. Winkler, T.: 1967. *Matica slovenská krajanom*. Martin: Matica slovenská, 1967. 64 s.aISBN 95-003-67.